

J. C. Kannemeyer

J.C. Kannemeyer, buitengewone
hoogleraar aan die Universiteit van
Stellenbosch, is literêre geskied-
skrywer en die biograaf van
D. J. Opperman, C. J. Langenhoven,
C. Louis Leipoldt, Uys Krige
en Jan Rabie.
E-pos: jck@absamail.co.za

“Opdrag”: Inleiding of afskeid?

“Opdrag”: Introduction or farewell?

“Opdrag” [“Dedication”], the introductory poem of N. P. van Wyk Louw’s volume *Die halwe kring* [“The half circle”] of 1937, was in the past seen by critics as one of the texts in which the poet expressed some views on the task of the verbal artist. The question, however, is to which stage in his development the words “min, maar suiwer woorde” in the third stanza refer to: to the poems in *Die halwe kring* or to a future phase in his work as a poet, represented by his epic poem *Raka* (1941) and his volume *Gestaltes en diere* (1942). By introducing certain biographical details and the evidence from the manuscript, kept at the University Library at Stellenbosch, in the discussion, the text, apart from being a poem on the task of the poet, becomes an intense personal document which is the result of a human being’s life: his sorrow and distress as well as his joy and exultation.

Key words: N. P. van Wyk Louw, *Die halwe kring* (1937), biography, manuscript volume of poetry.

1

“Opdrag”, die gedig waarmee die bundel *Die halwe kring* van 1937 ingelei word, is in die verlede tereg deur die kritiek beskou as een van dié verse waarin die digter, soos telkens in die oeuvre van N. P. van Wyk Louw, hom aan die begin van ’n bundel op een of ander wyse oor die taak van die kunstenaar uitlaat. In dié opsig toon “Opdrag” ’n verwantskap met “Grense” uit *Alleenspraak*, “Vooraf gespeel” uit *Gestaltes en diere*, “Nog eenmaal wil ek in die skemeraand” uit *Nuwe verse* en “Voorspel 1950” uit *Tristia*. Die gedig bestaan uit drie strofes en lui as volg:

Jy was my jeug, jy het gegee
ál wat ek ken van vreugde en leed;
en nou bly van ons volheid nog
net stiltes wat geen woorde weet.

Toe moes ek nuwe woorde vind
vol swaar vermoede, as gebed
vir een wat driftig nog die jeug
en skoonheid om te leef, wou red; –

neem dié vir jou; maar ek wat gaan
waar hoër, kouer paaie lê,
wil weinig troos en geen gebed
en min, maar suiwer woorde hê. (Louw 1947: 5 en Louw 1981: 49)

Hoewel "Opdrag" nie deur D.J. Opperman in sy *Groot verseboek* opgeneem is nie, ag Peter Louw die gedig tog belangrik genoeg om dit in *Die mooiste van Van Wyk Louw* (Louw 1994: 21), die bloemlesing uit sy vader se verse, in te sluit. Daarby het meer as een kommentator in die verlede die reëls "waar hoër, kouer paaie lê/[...] en min maar suiwer woorde hê" aangehaal as 'n kensketsing van Van Wyk Louw se werk as sodanig en as 'n belangrike wegwysers vir die rigting waarin sy poësie aan die ontwikkel was.

Die vraag is egter waarna hierdie "min, maar suiwer woorde" binne die spesifieke konteks heenwys. Het dit betrekking op die poësie wat die leser in *Die halwe kring* aantref, dié bundel wat, volgens die skerpsinnige Nederlandse kritikus H. A. Mulder (1966: 156), aan "Van Wyk Louw sy eie plek gee aan die top van die Afrikaanse poësie en dit [...] in die ry van die groot bundels Nederlandse liriek as hul gelyke plaas"? Of slaan dié woorde op 'n fase in Van Wyk Louw se poësie wat nog in die toekoms lê: die "min, maar suiwer woorde" van die epiese gedig *Raka* (1941) en die bundel *Gestalten en diere* (1942)? Die vraag is dus of "Opdrag" as 'n *inleiding* tot die gedigte van *Die halwe kring* gelees moet word en of dit eerder 'n *afskied* is van 'n fase wat die digter nou agter hom wil laat.

Wat 'n mens opval, is dat Van Wyk Louw, anders as in die geval van die meeste verse in *Die halwe kring*, geen datum onderaan "Opdrag" plaas nie, terwyl byvoorbeeld die onmiddellik daaropvolgende vers, "Voordag", die datum Maart 1935 dra. Hoewel die gedigte in die bundel nie streng chronologies op mekaar volg nie, is hulle tog rofweg volgens ontstaansdatum gerangskik. Opvallende uitsonderings van verse waarby geen datums verstrekkend word nie, is "Nagwaak", "Winterbome", "Nog in my laaste woorde" en "Abélard" wat al vier as liefdesverse gelees kan word. *Die halwe kring* sluit met die siklus "Vier gebede by jaargetye in die Boland" wat die datum Mei – Julie 1937 dra. Oor die ontstaan van dié verse skryf Van Wyk Louw op 22 Junie 1937 in 'n brief aan W. E. G. Louw dat hy, net soos sy broer wie se manuskrip *Terugtog* hy in dié tyd deurgaan, weer sonnette begin skryf het. "Dis snaaks", skryf hy (Kannemeyer 2004: 183–184),

dat ek dit ook al die afgelope paar maande weer ernstig begin het. Nou op Worcester was die wêreld so pragtig – sneeu, oop weer, blink vleie – en ek het geskryf soos jare lank gelede. Juis 'n klompie sonnette: Gebede by Jaargetye in die Boland. Maar wanneer ek vir jou 'n afskrif kan stuur, weet ek nie. Hulle is ook nog nie heeltemal klaar nie. Here, ek kan nie nou agterna vir jou daarvan vertel nie, maar dit was vir my 'n fees. Ek het die motor daar gehad & elke dag gaan ry deur die pragtige Bolandswinter; skoon 'n dolheid van wit lug & wêreld. Die verse is dan ook vol "wit".

Met uitsondering van “Fragmente van die tweede lewe”, wat die datum 1934 dra, het die verse in *Die halwe kring* oor ’n tydperk van sewentien maande tussen Maart 1935 en Julie 1937 ontstaan. Volgens ’n mededeling van sy biograaf, J. C. Steyn (1998: 194 en 205), het Van Wyk Louw die manuskrip van *Die halwe kring* op 13 Augustus 1937 by die Nasionale Pers ingelewer en verskyn die bundel in November van daardie jaar. Maar, soos ons reeds gesien het, verskaf die bundel geen inligting oor die ontstaansdatum van die insetvers nie, ook nie van die vier verse wat duidelik as liefdesverse gelees kan word nie.

2

Bekyk ’n mens “Opdrag” soos dit in die bundel op die gedrukte bladsy na die leser kom, kan ons dit lees as ’n liefdesgedig. In die eerste strofe neem die spreker afskeid van ’n jeugbeminde wat hom, blykens reël 4, nie meer bevredig nie, met wie hy nie meer deur middel van woorde kan kommunikeer nie. “Jy was my jeug” kan dus gelees word as dié fase in die spreker se lewe waarin hy hierdie beminde van sy jong dae geken en saam met wie hy al die “vreugde en leed” van ’n jong lewe ervaar het.

Terselfdertyd kan die “vreugde en leed” egter ook slaan op die tipiese jeugpoësie van ’n jong digter waarin hy regstreeks bely – die *direct poetry* waarvan E. M. W. Tillyard (1959: 18) praat –, waarin hy oor sy eie emosies skryf en sy eie innerlike soos ’n wilger narsisties weerspieëlend in die water betrag. Hierdie jeug het nou in stilte en leegheid geëindig, ’n woordloosheid waaruit geen nuwe skepping kan voortkom nie.

In strofe 2, wat blykens die “Toe” van reël 5 temporeel op hierdie fase van stilte, die “nou” van reël 3, volg, wil die spreker – hier duidelik die skeppende digter – met woorde “vol swaar vermoede” en gebede probeer om iets te red, om die jeugliefde tot ’n lewenskragtigheid te forseer. Dit is asof die sprekende digter met ’n krampagtige driftigheid die “jeug en skoonheid” uit die woorde wil pers.

Hierdie poging is egter tot mislukking gedoem. In die derde strofe skenk hy hierdie verse van ’n afgehandelde periode aan die jeugbeminde (“neem dié vir jou”), terwyl hy in ’n toekomsvisioen die “hoër, kouer paaie” sien wat hy gaan bewandel. En hierdie paaie betree hy alleen, sonder enige sosiale of metafisiese ankers, sonder “troos” van mense of ’n “gebed” wat hy tot ’n Opperwese rig. Anders as in strofe 2, waar sy “nuwe woorde” nog die vorm van ’n gebed aangeneem het, werp hy dié moontlikheid van kommunikasie nou volkome van hom af. Ál wat hy hoop om vir homself op hierdie weg te verwerf, is die eerlike “suiwer woorde” van die ware kunstenaar.

Die drie strofes van die gedig verteenwoordig dus drie opeenvolgende fases in die lewe van die sprekende ek: ’n verlede saam met ’n geliefde wat hom tot die belydenis van die eie “vreugde en leed” kon lei, gevolg deur ’n poging om steeds in dié trant voort te skryf; ’n hede waarin hy “geen woorde” meer kan vind nie; en ’n

toekoms waarin hy afskeid neem van die geliefde en vertrek op die “hoër, kouer paaie” wat hom tot die “suiwer woorde” sal lei. Wanneer hy dus aan die geliefde sê “neem dié vir jou”, bedoel hy daarmee die verse van *Die halwe kring* wat in die bundel op “Opdrag” volg. “Daarmee”, sê E. Lindenberg (1965: 79),

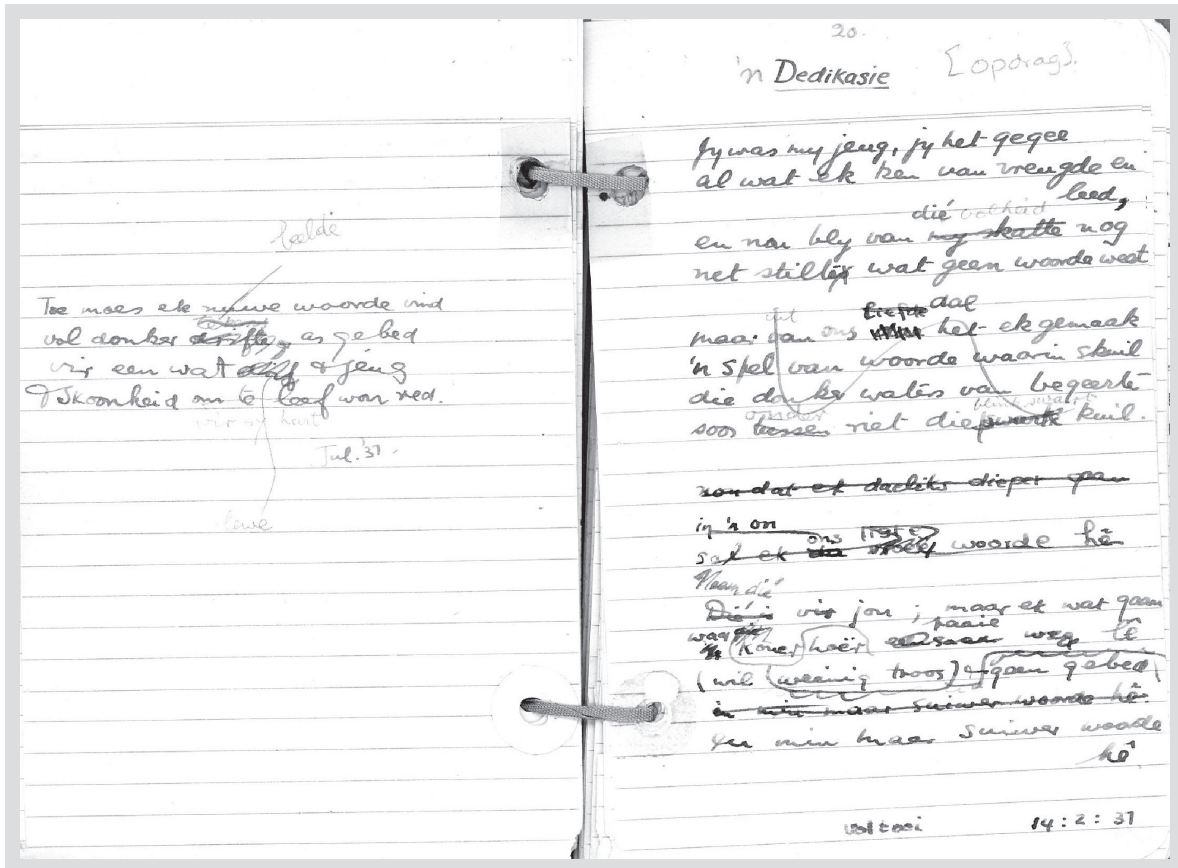
word ondubbelsinnig aangedui dat die gedig “Opdrag” geskryf is ná die res van die gedigte in die bundel, soos mens ook uit die titel kon verwag; jy kan nie iets opdra wat nie bestaan nie. Dit is dus onvermydelik dat ons die slotstrofe moet opvat as ’n vorentoe kyk na die latere ontwikkeling van die digter, en daarom word weer ’n voorneme, ’n *wil* uitgespreek. Dis verder opvallend dat juis die gebed afgesweer word: veral in *Die halwe kring* openbaar Van Wyk Louw ’n besondere voorliefde vir die gebedsvorm, wat in *Raka* en *Gestaltens en diere* byna heeltemal verdwyn. [...] Mens konkludeer dus: voortaan ná *Die halwe kring*, sal die digter eensamer wees deurdat hy die menslike en die goddelike liefde ontbeer, maar ook dat hy minder emosionele woorde gaan gebruik; “suiwer” word gebruik in die sin van: “nie deur menslike weekheid besmet nie.”

3

Ná hierdie intensiewe lees van die gedrukte bladsy van die gedig, soos dit in die bundel voor ons verskyn, kan die ondersoekende leser die manuskrip byhaal wat saam met dié van ander gedigte uit *Die halwe kring* by die N.P. van Wyk Louw-versameling in die Dokumentesentrum van die J. S. Gericke-biblioteek aan die Universiteit van Stellenbosch bewaar word. Daarmee ontstaan die vraag in watter opsigte die manuskrip en biografiese besonderhede, wat in die versameling beskikbaar mag wees, ons kan help om die teks beter te verstaan.

Die oorgelewerde manuskripmateriaal van “Opdrag” bestaan uit twee fases in holograaf: ’n eerste fase waarin Van Wyk Louw nog baie skaaf en die tweede strofe volledig herskryf; en ’n tweede wat, behalwe vir twee verstellings in strofe 2, presies met die finale teks ooreenkom.

Die eerste fase bevestig die vermoede dat “Opdrag” in ’n laat stadium in die wording van *Die halwe kring* geskryf is. Van Wyk Louw voltooi die eerste ontwerp van die gedig, volgens die datum onderaan, op 14 Februarie 1937. Uit dié datum is dit finaal duidelik dat die vers lank ná die daaropvolgende “Voordag”, “Die verslaene” en “Paniese angs” geskryf is, almal gedigte wat, blykens die datums onderaan in die gepubliseerde bundel, uit 1935 dateer. Met die eerste ontwerp het Van Wyk Louw egter groot probleme met strofe 2 gehad en die vers aanvanklik onvoltooid gelaat. Kort voordat hy die manuskrip aan die Nasionale Pers oorhandig het, moes hy weer na die eerste ontwerp begin kyk het, want in Julie 1937, die datum wat hy aan die linkerkant van die holograaf verskaf, herskryf hy die tweede strofe, al bereik hy die finale teks eers in die tweede holograaf.

Die eerste fase van die manuskrip "Opdrag" in Van Wyk Louw se swart notaboekie, met die herskrewe strofe aan die linkerkant – 14 Februarie 1937.

Opdrag ~~Opdrag~~

13
Jy was my jeng, jy het gegee
al wat ek ken van vreugde en leed;
en nou bly van ons volheid nog
net stilletes wat geen woorde weet.

Toe moes ek nuwe woorde vind
vol swaar vermaede, as gebed
vir ~~leed~~ ^{seer} wat driftig nog die jeng
en skoonheid ^{om te leef} vir ~~leed~~ hart wou red;

Neem die vir jou; maar ek wat gaan
waar hoër, koner poeie lê,
wil weinig troos en geen gebed
en min, maar suiwer woorde hê.

Die tweede fase van die "Opdrag"-manuskrip – Julie 1937.

Raadpleeg 'n mens verder die manuskrip van *Die halwe kring*, blyk dit dat ook liefdesverse soos "Nagwaak", "Winterbome", "Nog in my laaste woorde" en "Abélard" van die mees resente gedigte in die bundel is. In die vroegste manuskrip van die bundel, waarin die verse soms, blykens die talle herskrywings, deurhale en korreksies, nog in 'n eerste stadium verkeer, staan by van dié verse die datum Julie 1937. In die geval van "Winterbome" verskyn die datum 4 September 1937, wat daarop dui dat die digter waarskynlik dié vers eers geskryf het nadat die manuskrip reeds in Augustus 1937 by die Nasionale Pers ingelewer is. Dit was dus 'n laaste toevoeging tot die geheel.

Met die afhandeling van sy werk aan *Die halwe kring* gaan Van Wyk Louw sowel 'n nuwe skeppingsfase as 'n nuwe fase in sy persoonlike lewe tegemoet. Vroeg in 1937 kom daar, volgens J. C. Steyn (1998: 86, 188–205, 210–215), 'n onherstelbare breuk tussen Van Wyk Louw en sy vrou Joan Wessels met wie hy op 18 September 1930 in die huwelik getree het. In sy outobiografiese gedig "Naggiesprek" praat W. E. G. Louw (1988: 151) van die sake wat "tuis" by sy broer "verkeerd geloop" het en hoe van die familie hom wou "terugdryf na 'n lewe wat onhoudbaar was". In hierdie tyd maak Van Wyk Louw opnuut kennis met Truida Pohl in wie hy 'n geesgenoot vind en op wie hy hartstogtelik verlief raak. Van die reëls in die bundel getuig van hierdie nuwe liefde, soos die volgende in "Winterbome":

Dis altyd jy, net altyd jy;
die een gedagte bly by my
soos skadu's onder bome bly:
net altyd jy, net altyd jy. (Louw 1981: 64)

Dat dié liefde vanselfsprekend met veel verdriet gepaard gaan, blyk uit "Nagwaak":

Hoor ek jou voete na my toe kom,
of is dit maar die reën?
Wat breek die kelk van stilte oop
waarin ek lê, alleen?
Sou die verdriet kan einde hê
en skoon in die hart verlore gaan,
of sal dit ná jare nog steeds soos nou
oor die wal van my sluimering slaan? (Louw 1981: 52)

Ook wanneer hy hulle verhouding in die historiese parallel van Abélard en Heloise vergestalt, is hy bewus daarvan dat hulle "moet swerwe / met liefde tussen vreug en pyn" (Louw 1981: 74). Dié nuwe liefde sal, volgens een van die pragtige sonnette in die bundel, sy "jeug se oopgelate kring" voltooi en sy sal steeds in sy "laaste woorde" wees, "in die laaste skeemring van my dink" (Louw 1981: 73).

En die laaste gedig in die bundel, die sonnet "Eerste sneeu" wat die sluitstuk van die siklus "Vier gebede by jaargetye in die Boland" vorm, praat uiteindelik oor niks

anders as hierdie nuwe liefde nie. “[W]ant alles het gekom”, sê die digter aan die einde van die oktaaf – die vervulling ná die wordingsproses in die natuur wat in die voorafgaande sonnette verbeeld word, maar ook die vervulling van die liefde én van die bevrediging wat hierdie nuwe inset vir sy kuns meebring. In artistieke opsig het “alles” gekom, want met hierdie bundel word Van Wyk Louw die onbetwiste leidende figuur van Dertig en gee hy aan die Afrikaanse poësie ’n internasionale status. Maar boweal is die vroeëre smart nou opgehef deur die nuwe liefde wat deur die reeks werkwoorde, telkens met “en” verbind, die “golf”-beeld in die slotkoeplet met sy seksuele ondertone en die ongewone sintaktiese posisie van “word” aan die einde van die sin oorgedra word:

O hart, sal vreugde hoër gaan, en jy
nie sterf? Daar kom in my ’n stil vermoede
dat alle lewe só sy volheid kry
en heerlijk gaan in die rustige dood se hoede,
dat jy sal spoel en breek en uitgestort
in hierdie wit golf van die vreugde word. (Louw 1981: 91)

Die afleiding dat hierdie liefdesverse op Truida Pohl slaan, word bevestig deur die manuskrip van *Die halwe kring*. Aan die einde van die gedig “Winterbome” skryf Van Wyk Louw onderaan die datum 4.9.37 “vir Truida”, terwyl hy ná die datum Julie 1937 “Vir Tr.” aan “Nog in my laaste woorde” toevoeg. Onderaan “Abélard” staan die woorde “Vir my liefste, vir Truida”. ’n Onvoltooide en ongepubliseerde gedig wat uit die manuskripboek van *Die halwe kring* kom, slaan ook duidelik op die liefde tussen die digter en Truida en die “ongeoorlooftheid” daarvan vir sommige mense:

O noodgedwonge vriendskap
wat nie mag liefde heet
wat nooit van ’n ontmoeting
maar net van skeiding weet

van leë woord en glimlag
vriende –
en lang deurwaakte nagte;
as vlamme
vir jou <voor> <vlo> <vurige> teken vlammeteken
tussen verre wagte

tyding
stuur ek hierdie <boodskap>
oor die ongestoorde /onbegaande/
<vlaktes> van ons <blye> [?] <bange> <dae>
vir jou, vir jou my woorde.

“Opdrag”, so bevestig die manuskrip Lindenberg se afleiding, word dus vanuit ’n agternaperspektief geskryf, feitlik ná afhandeling van die res van die bundel. Die datering bevestig verder die interpretasie van drie fases in die lewe van die skeppende kunstenaar. Die getikte siklus “Vier gebede by jaargetye in die Boland” skenk hy met ’n inskripsie aan Truida. Dat hy met die woorde “neem dié vir jou” in “Opdrag” inderdaad op ’n geskenk aan die beminde van sy jeug dui, word bevestig deur die feit dat Van Wyk Louw die voltooide netskrif van *Die halwe kring* as ’n geskenk aan Joan Wessels gee.

Die vraag is of die biografiese gegewens in verband met Van Wyk Louw se eerste huwelik en sy ontmoeting met Truida Pohl noodsaaklik is vir ’n volledige begrip van “Opdrag” en of dit nie eerder versperrend op die leser inwerk nie. Waarskynlik sal die leser, sy dit dan met ’n bietjie moeite, alles uit die teks alleen kon aflei, maar die biografiese gegewens kan dit tog vir hom konkretiseer en makliker maak.

4

’n Belangriker vraag is watter bydrae die verskillende stadia van die holograaf tot ons kennis van “Opdrag” kan bydra.

Volgens die eerste ontwerp was dit Van Wyk Louw se bedoeling om die gedig aanvanklik “’n Dedikasie” te noem.¹ Hoewel dié woord wel in die *WAT* in die betekenis van opdrag of toewyding (van die Latyn *dedicatio*) voorkom, het die digter uiteindelik die gewoner Afrikaanse woord verkies – waarskynlik op grond van die tradisionele voorkeur vir ’n woord van Germaanse herkoms en omdat dit beter by die toon en gevoelswaarde van die bundel aansluit.

Opvallend is verder, as ’n mens die manuskrip betrag, dat die eerste strofe feitlik moeiteloos ontstaan het. Die belangrikste verandering kom in reëls 3 en 4. Aanvanklik lui dié reëls: “en nou bly van my skatte / dié volheid / volheid nog / net stiltes wat geen woorde weet.” Die oorspronklike “skatte” is in dié konteks betreklik niksseggend en deur die aanwysende “my” word dít wat hulle gesamentlik besit het, op ’n lelike egosentriese wyse besit van die spreker. Daarom is die wysiging na “ons volheid” hier ’n wins vir die gedig. Volgens die *HAT* impliseer “volheid” die volwees van iets, ’n volte, ’n toestand van gevul wees en ’n sekere versadiging wat hier die eertydse rykdom veel beter as die vaer “skatte” suggereer. Die meervoud van “stilte” word aanvanklik gekanselleer, maar in die tweede holograaf herstel hy dit weer, waarskynlik omdat die meervoud hier die oneindige leegte, ’n stilte wat geen einde het nie, veel beter oordra.

Teenoor strofe 1 het strofe 2 aanvanklik, te oordeel na die talle wysigings en die volledige herskrywing op die linkerkantste bladsy, met veel meer moeite tot stand gekom. Uit die eerste versie met sy talle herskrywings is geen werklike *tweede* fase in die skeppende lewe van die digter af te lei nie: “maar van/ uit/ ons <dae> / <liefde> / dae het ek gemaak / ’n spel van woorde waarin skuil / die donker waters van be-

geerte / soos <tussen> / onder riet die <swarte>/ blink swart kuil". Wanneer hy skryf dat hy uit hulle "dae" of "liefde" 'n "spel van woorde" maak, reduceer hy die poësie tot 'n blote woordspeletjie en daarom tot iets oppervlakkigs.² In die oorspronklike derde reël van dié strofe praat hy van "die donker waters van begeerte" en gebruik hy die gevaarlike "van"-konstruksie om sy siening te verdiep, 'n tipe eksplisiete beelding wat in sy gepubliseerde werk feitlik nooit voorkom nie. Hier het hy kenmerklik nie rekening gehou met Ezra Pound (Zabel 1962: 170 en Pound 1985: 5) se vermanende waarskuwing nie: "Don't use expressions as 'dim lands of *peace*'. It dulls the image. It mixes an abstraction with the concrete. It comes from the writer's not realizing that the natural object is always the *adequate* symbol [...] Go in fear of abstractions." In die reël "soos <tussen> / onder uit die swarte / blink swart kuil" is "onder" 'n verbetering, aangesien dit sterker by die "donker waters" van die vorige reël aansluit. Die oorspronklike "swarte", tipies van die vroeë poësie van die Louws waarin die slepende e-uitgange veelvuldig voorkom, verander hy later na "die blink swart kuil", maar nou val hy terug op adjektiewe wat deur hul herhaalde gebruik dreig om tipiese modewoorde en retoriek van Dertig in sy eerste fase te word. Buitendien het Van Wyk Louw die beeld van die "kuil" elders in dieselfde bundel veel meer bevredigend gebruik wanneer hy in die sonnet "Jy was 'n kind" van die vrou as "'n laaste kuil van stilte tussen riet" praat.

Wanneer Van Wyk Louw vyf maande later strofe 2 op die linkerkantste bladsy van sy manuskripboek herskryf, is die resultaat veel meer bevredigend, al bereik hy hier steeds nie die trefsekerheid van die finale teks nie: "Toe moes ek nuwe woorde vind/ vol donker <drifte> / <tekens> / beelde, as gebed / vir een / iemand wat <drif> / lewe & jeug / & skoonheid <om te leef> / vir sy hart wou red." Die "donker drifte" van die tweede reël, waarvoor hy in 'n stadium ook "tekens" en "beelde" oorweeg, wysig hy uiteindelik na "swaar vermoede" wat beter die diep ondertone oordra en buitendien siklies vooruitwys na die slotvers van die bundel: "Daar kom in my 'n stil vermoede / dat alle lewe só sy volheid kry / en heerlik gaan in die rustige dood se hoede". In elk geval sou "donker drifte" en "gebed" met mekaar in botsing gewees het. In die finale teks behou hy die "drif" in die woord "driftig", waardeur die gebed die kwaliteit van 'n afsmeiking ter wille van die behoud van "jeug / en skoonheid" word. Die "vir sy hart" wat hy momenteel oorweeg, sou hier nie gepas het nie en soos "my skatte" in die eerste versie van die eerste strofe buitendien iets egosentries aan die smeking gegee het.

Aanvanklik begin strofe 3 met die aanloop "nou dat ek daeliks dieper gaan", gevolg deur "sal ek die vroeë / ons ligte / woorde hê". Hierdie reëls skrap hy egter, soos ook die "in 'n on" wat onvoltooid gelaat word. Wanneer hy weer begin, aktiveer hy die "dedikasie"-gedagte van die eerste titel. Aanvanklik lui dit "Dié is vir jou", maar hy wysig dit tot "Neem dié vir jou" wat die geskenk regstreeks benoem. Wanneer hy by die tweede reël uitkom, lui dit aanvanklik: "waar 'n kouer hoër eensaam weg lê",

maar klankmatig skort hier iets binne die konteks van 'n vers wat andersins betreklik vas aan die metrum is. Daarom word dit: "waar hoër, kouer paaie lê", 'n wysiging waardeur "hoër" en "kouer" omgeruil word en daardeur in hul korrekte logiese volgorde op mekaar volg. Ten spyte van die feit dat Van Wyk Louw in 'n stadium dit oorweeg om "weinig troos" en "geen gebed" in die derde strofe om te ruil, behou hy dit tog uiteindelik soos hy dit in die eerste versie gehad het, waarskynlik omdat dié volgorde 'n sekere progressie van 'n afwending van mens en God toon. Hoewel hy die slotreël aanvanklik skrap, skryf hy dit aan die einde van die holograaf tog weer presies so oor: "en min, maar suiwer woorde hê".

Met die afwending van die gemeenskap en die "hoër, kouer paaie" waarop die digter en intellektueel hom beweeg, formuleer Van Wyk Louw (1986: 81) die eerste keer in sy oeuvre die aristokratiese ideaal as 'n lewenshouding vir die digterskap. Hiervan sê hy in een van sy vroeë opstelle:

Die aristokratiese lewenshouding is geen blote trots en afsydigheid nie. Die eeu wat die meeste van die individualis se "ivore toring" gepraat het, die 19de eeu, het geen begrip van aristokratisme meer gehad nie. Dit is verantwoordelike gevoel teenoor 'n mens self; dit is die geloof aan ewige geestelike goedere en die geloof dat hul waarde onafhanklik van die goed- of afkeuring van die mense is; dit is die stel van die swaarste taak aan 'n mens self: die lewe na die innerlike wet van jou eie wese; dis die weerbaarheid teen massa-waardes; dit is die erkenning van die een-same taak om die geestelike skatte hoog te hou en veilig deur die massa te dra.

In die slotreëls van "Opdrag" is hierdie hoë opvatting van die aristokratiese ideaal reeds in die kiem aanwesig. In die gedig "Ons moet die bitter taak" uit die reeks "Gedagtes, liederes en gebede van 'n soldaat" sal die woorde wat hy in April 1938 in die opstel formuleer, bly nasweef, soos ook die "min, maar suiwer woorde" van "Opdrag" daar 'n weerklank vind:

Ons het alleen ons werk, en nêrens deel
aan wat húl waarde noem. Ons ken die swye,
ons hou net enkele woorde tot 'n wet
wat onverbiddelik is, deursigtig, klaar;
en trou alleen aan die hoogste wat ons ken,
meer as aan vriend of broer, dat ons die Edele
en Kosbare veilig deur die skare dra. (Louw 1981: 83)

5

Op watter wyse, kan 'n mens ná hierdie verkenning van die gedig en sy agtergronde vra, het die byhaal van die manuskrip en die biografiese besonderhede ons kennis van "Opdrag" verryk?

Dit het ons geleer dat 'n gedig nie net 'n woordspeletjie is nie, maar uit 'n enkele mens se lewe, sy smart en sy vreugde, voortkom. Kennis van die biografiese agtergrond van die gedig het dus ons ervaring van die gedig in 'n sekere raamwerk geplaas en daaraan 'n konkrete inhoud gegee.

Maar daarnaas het die manuskrip van "Opdrag" vir die lesers geïllustreer –indien hy so 'n illustrasie nodig het – dat die skryf van 'n vers harde werk is, dat die digter moet worstel met sy medium. En hierdie worsteling is basies 'n stryd teen die weerstand wat taal bied. Uit die talle woorde tot sy beskikking moet die digter keuses maak wat van die vers 'n samehangende geheel maak.

Deur die kennismaking met die manuskrip weet die lesers nou ook dat sekere reëls betreklik maklik gekom het, maar dat die digter met sekere dele groot moeite gehad het. In 'n stadium was strofe 2 byvoorbeeld vir hom só onbevredigend dat hy sy werk aan die gedig wou laat vaar. Uiteindelik, vyf maande later, kort voordat hy sy gedigte vir publikasie aan die Nasionale Pers oorhandig het, kon hy dit voltooi. Daarmee kon hy 'n inleiding tot sy bundel lewer wat terselfdertyd 'n afskeid aan 'n beminde én van 'n fase in sy digterskap was, die toonsleutel én sluitsteen van *Die halwe kring*.

Aantekeninge

1. Die woord "Opdrag" regs van "n Dedikasie" is 'n byvoeging van die personeel van die Dokumentesentrum, nie deel van Van Wyk Louw se ontwerp nie.
2. 'n Mens dink hier aan D. J. Opperman (1974: 71) se uitspraak in sy lesing "Kolporteur en kunstenaar": "Tog weet ek as iemand wat self skryf dat die kunswerk veel meer as 'n woordspeletjie is, dat hy uit ervarings met die lewe self opgebou word."

Bronnelys

- Kannemeyer, J. C. en andere. 2004. (red.) *Ek ken jou goed genoeg...: Die briefwisseling tussen N. P. van Wyk Louw en W. E. G. Louw 1936–1939*. Pretoria: Protea Boekhuis.
- Lindenberg, E. 1965. *Op die drumpel van Tristia. Onsydige toets*. Kaapstad, Pretoria: Academica.
- Louw, N. P. van Wyk. 1947. *Die halwe kring*. Derde druk, Kaapstad: Nasionale Pers.
- _____. 1981. *Versamelde gedigte*. Kaapstad: Tafelberg/ Human & Rousseau.
- _____. 1986. *Versamelde prosa I*. Kaapstad: Tafelberg.
- Louw, Peter. 1994. (red.) *Die mooiste van Van Wyk Louw*. Kaapstad: Human & Rousseau/ Tafelberg.
- Louw, W. E. G. 1988. *Versamelde gedigte*. Kaapstad: Tafelberg.
- Mulder, H. A. 1966. Resensie oor *Die halwe kring*. Nienaber, P. J. (red.) *Beeld van 'n digter: N. P. van Wyk Louw*. Kaapstad: Nasionale Boekhandel.
- Opperman, D. J. 1974. *Kolporteur en kunstenaar. Naaldekoker*. Kaapstad: Tafelberg.
- Pound, Ezra. 1985. *Literary essays of Ezra Pound*. Geredigeer met 'n inleiding deur T. S. Eliot. London: Faber and Faber.
- Steyn, J. C. 1998. *Van Wyk Louw: 'n Lewensverhaal*, Deel I. Kaapstad: Tafelberg.
- Tillyard, E. M. W. 1959. *Poetry direct and oblique*. Vyfde druk. Londen: Chatto & Windus.
- Zabel, M. D. 1962. (ed.) *Literary opinion in America*. Derde uitgawe. New York: Hooper Torchbooks.